

Присяжний В. В.

аспірант,

Класичний приватний університет

Трохимець О. І.

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри національної економіки,

маркетингу та міжнародних економічних відносин,

Класичний приватний університет

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ

Перетворення економічної системи України, зокрема її трансформація від централізованої планової моделі до ринкової, що функціонує як повноцінна господарська структура на світовій арені, вимагає впровадження низки дієвих механізмів. Одним з таких є формування конкурентоспроможності регіонів держави. Проте треба розуміти, що у цьому питанні не може бути шаблонного підходу, адже не тільки регіони, а й навіть окремі громади мають певні розбіжності з сусідами. Це виражається у наявності багатьох чинників: чисельності і віку населення, наявності природних ресурсів, фінансового капіталу, розвиненості логістичної складової на території регіону, наближення до кордону України, наявності зв'язків з міжнародними партнерами. Навіть історичні підґрунтя мають вплив на розвиток даної території. Наприклад, ще за часів імперії були закладені основи розвитку центрів металургії та машинобудування на Донбасі, Дніпропетровщині, в Києві та Харкові, портової інфраструктури для експорту продукції в Одесі та Маріуполі, виробництва цукру на території сучасних Полтавської, Київської та Вінницької областей. Відповідно до цього була налагоджена і система професійних навчальних закладів різних рівнів. Таким чином, на сьогоднішній день в основному сформована економічна база усіх регіонів України. Проте сучасні світові економічні тенденції часто вносять корективи у налагоджені механізми роботи не тільки національних економік, але й регіональних. Тому питання формування конкурентоспроможності суб'єктів економіки в територіальному розрізі є актуальним і своєчасним. Зроблений аналіз дозволить регіональній владі проводити політику сприяння формуванню механізму розвитку підприємств регіону шляхом оптимального використання ресурсів, створення передумов для структурно-інноваційних змін, створення наукомістких та високотехнологічних виробництв, посилення зовнішньоекономічної діяльності тощо.

Ключові слова: конкурентоспроможність, регіони, економіка, особливості, виробничі ресурси.

Vitalii Prysyazhnyi, Olena Trokhymets

Classical Private University

CHARACTERISTICS AND FEATURES OF THE FORMATION OF THE COMPETITIVENESS OF INDUSTRIAL REGIONS

The transformation of Ukraine's economic system, in particular its transformation from a centrally planned model to a market-based one that functions as a full-fledged economic entity on the global stage, requires the introduction of a number of effective mechanisms. One of these is the formation of the competitiveness of the regions of the state. However, it must be understood that there can be no template approach to this issue, because not only regions, but even individual communities have certain differences with their neighbors. This is expressed in the presence of many factors: the number and age of the population, the availability of natural resources, financial capital, the development of the logistics component in the region, proximity to the border of Ukraine, the presence of ties with international partners. Even historical foundations have an impact on the development of a given territory. For example, during the empire, the foundations were laid for the development of metallurgy and machine-building centers in Donbas, Dnipropetrovsk region, Kyiv and Kharkiv, port infrastructure for export of products in Odessa and Mariupol, sugar production in the territory of modern Poltava, Kyiv and Vinnytsia regions. Accordingly, a system of professional educational institutions of various levels was established. Thus, today the economic base of all regions of Ukraine has been basically formed. However, modern global economic trends often make adjustments to the established mechanisms of work not only of national economies, but also of regional ones. Therefore, the issue of forming the competitiveness of economic entities in a territorial context is relevant and timely. The analysis made will allow regional authorities to pursue a policy of promoting the formation of a mechanism for the development of enterprises in the region through optimal use of resources, creating prerequisites for structural and innovative changes, creating knowledge-intensive and high-tech industries, strengthening foreign economic activity, etc.

Key words: competitiveness, regions, economy, features, production resources.

Постановка проблеми та її актуальність.

Формування конкурентоспроможної економіки регіону створює передумови для забезпечення сталого розвитку через економічне зростання та регіональний розвиток. Оскільки регіон є ключовою одиницею у формуванні конкурентоспроможності, доцільно спрямовувати зусилля як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Регіональна політика покликана сприяти створенню самостійного механізму розвитку підприємств шляхом раціонального використання ресурсів, впровадження наукоємних і високотехнологічних виробництв, формування передумов для структурно-інноваційних перетворень та активізації зовнішньоекономічної діяльності.

Цілеспрямовані заходи в межах регіональної промислової політики можуть ефективно стимулювати процеси планування та розвитку підприємств. Основним її завданням є інтеграція галузевих і регіональних механізмів з метою підвищення ефективності промисловості через: оптимізацію регіональних промислових кластерів, використання конкурентних переваг окремих регіонів для розширення виробничих потужностей, що позитивно впливають на міжгалузеву взаємодію, залучення державних і місцевих ресурсів для розвитку промислового сектору, а також підтримку регіонів у створенні та освоєнні нових виробничих напрямків.

З огляду на сучасні економічні виклики, дослідження регіональних аспектів формування конкурентоспроможності набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оцінки конкурентоспроможності промислових секторів регіонів та забезпечення їх фінансової стабільності привертають значну увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, оскільки мають важливе теоретичне та практичне значення. Значний внесок у розробку теоретико-методологічних основ конкуренції та конкурентоспроможності зробили такі закордонні дослідники, як А. Сміт, К. Макконел, І. Портер, Д. Рікардо та інші. Дослідженню окремих аспектів конкурентоспроможності регіону в цілому й, зокрема його промисловості, шляхам їх підвищення присвячені праці провідних українських вчених-економістів: Гаврилюк С.П. [1], Рябуха М.С. [2], Стельмах Х.П. [3], Пономарьова М.С., Шовкун Л.В., Савельєва О.М. [4], Ломовських Л.О. [5], Безугла В.О. [6] та багатьох інших. Дослідники переважно зосереджуються на вивченні окремих конкурентних переваг, умов та факторів, що впливають на конкурентоспроможність регіону, а також на розробці методичних підходів до їх оцінки та аналізу державної політики у цьому напрямі. Значна увага приділяється виявленню причин і наслідків низького рівня конкурентоспроможності окремих регіонів та вітчизняної промисловості за-

галом. Проте на сьогодні відсутній єдиний комплексний методологічний підхід до забезпечення конкурентоспроможності промисловості регіону, а також недостатньо розроблений інструментарій для її ефективного формування. Тому механізми формування конкурентоспроможності регіонів потребують подальших досліджень паралельно із стабілізацією їх економіки, що робить дослідження в даному напрямку актуальними та необхідними.

Мета статті – дослідити характерні ознаки та особливості формування конкурентоспроможності промислових регіонів, визначивши ключові фактори конкурентоспроможності промисловості регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах конкурентоспроможність підприємств визначається розширенням клієнтської бази та пошуком нових перспективних напрямів розвитку їхньої діяльності. В ринковій економіці конкурентні відносини між учасниками споживчого ринку є фундаментальними, оскільки постійно спостерігається зростання рівня конкуренції між суб'єктами господарювання. Конкуренція являє собою процес взаємодії на відкритому ринку, в межах якого підприємства змагаються за залучення реальних і потенційних споживачів, оптимальні умови виробництва й реалізації продукції, а також максимізацію прибутків у межах чинного законодавства. Одночасно з цим, конкуренція є «...механізмом стихійного регулювання виробництва за умов вільних ринкових відносин» [1]. Рябуха М.С., Цицоріна А.Є. провели дослідження сутності конкуренції як ключової категорії ринкових відносин та аналіз конкурентоспроможності як об'єкта наукових досліджень. Автори розглядають концептуальні підходи до визначення конкурентоспроможності, її місце в сучасній економічній теорії та практиці [2].

Конкурентоспроможність має відносний характер, оскільки її рівень визначається здатністю підприємства реалізовувати свої потенційні можливості. Конкурентна перевага являє собою сукупність характеристик компанії, які надають їй унікальну цінність та забезпечують лідерство серед конкурентів у технічному, економічному та організаційному аспектах діяльності. Вона також сприяє більш ефективному використанню наявних ресурсів компанії та оптимізації внутрішніх процесів.

Поняття «конкурентоспроможність» аналізується та тлумачиться дослідниками по-різному, залежно від того, до якого економічного об'єкта воно вживається: до національної економіки в цілому, галузі, регіону, підприємств і продукції. Неважливо, на якому рівні економічної системи тлумачиться конкурентоспроможність, існує два її види: теперішня (конкурентоспроможність поточної конкурентної позиції, яка є результатом реалізованої

конкурентної стратегії одного об'єкта та стратегії конкуруючи з іншими об'єктами); майбутня (конкурентна позиція конкурентного об'єкта, здатність до конкуренції в майбутньому та наявних конкурентних переваг) [3]. Пономарьова М.С., Шовкун Л.В., Савельєва О.М. наголосили, що визначення ролі економічних та правових важелів у розвитку підприємництва як важливої складової ефективного функціонування аграрного сектору. Автори аналізують основні проблеми та можливості використання економіко-правових інструментів для підвищення ефективності бізнесу, а також пропонують шляхи удосконалення механізмів державного регулювання підприємницької діяльності [4]. Конкурентоспроможність регіону визначається його спроможністю ефективно керувати власними конкурентними перевагами, оптимально розподіляти продуктивні ресурси та забезпечувати стабільний економічний і фінансовий розвиток. Це дає можливість досягати максимальних вигід, задовольняти як об'єктивні, так і суб'єктивні потреби населення, дотримуючись принципів автономності та самофінансування в межах чинного законодавства [5; 6]. Високий рівень конкурентоспроможності регіону свідчить про його здатність не лише підтримувати стабільний соціально-економічний розвиток, а й поступово підвищувати рівень життя мешканців.

Виділяють два основних підходи до пояснення регіональної конкурентоспроможності. Згідно з першим підходом вона розглядається як сукупний показник конкурентоспроможності місцевих фірм, згідно з другим – як похідна функція від показника макроекономічної конкурентоспроможності. Перший підхід ґрунтується на тому, що регіон розглядається як сукупність самостійних, автономних господарюючих суб'єктів, які в результаті своєї діяльності можуть як підвищувати, так і погіршувати економічну привабливість певного регіону. Згідно з даним підходом конкурентоспроможність регіону безпосередньо залежить від конкурентоспроможності місцевих підприємств. Проте для залучення та утримання прибуткових компаній, підприємств на цій території необхідно створити сприятливі умови, що є показником впливу зовнішніх та внутрішніх факторів конкурентоспроможності. Регіональна конкурентоспроможність залежить не лише від наявності критичної маси (кваліфікованих) організацій у межах її меж, але й від її спроможності координувати дії цих організацій [7; 8]. Наявність бізнесу має вирішальне значення з точки зору регіональної конкурентоспроможності. Місцеві компанії зазвичай використовують місцеві ресурси, а їхній прибуток залишається в регіоні, тому його можна використовувати для подальших інвестицій. У конкурентному середовищі підприємці будуть уважні до можливостей і сприятимуть регіональному

економічному зростанню. Однак для появи змін у рівнях підприємництва та внеску в регіональний економічний розвиток потрібен час. Таким чином, будь-які наслідки спостерігаються лише в довгостроковій перспективі. З іншого боку, регіони можуть бути неконкурентоспроможними та їм бракуватиме підприємницького динамізму, оскільки їм бракує ключових сильних сторін, завдяки яким провідні регіони процвітають і розвиваються.

Деякі дослідники наголошують, що ключова відмінність між конкурентоспроможністю фірм і регіонів полягає в тому, що регіони, на відміну від підприємств, не можуть припинити своє існування або вийти з ринку через конкуренцію чи невдачу діяльності. Хоча регіони також беруть участь у конкурентній боротьбі, їхні механізми конкуренції суттєво відрізняються від тих, що притаманні бізнесу.

Основна різниця між розвитком фірм і регіонів полягає в тому, що компанії можуть з'являтися та зникати внаслідок ринкових процесів, тоді як регіони залишаються незмінними адміністративними одиницями. Тобто, ринкові відносини не здатні витіснити регіони з економічного простору, на відміну від підприємств, які можуть зазнати банкрутства та припинити діяльність. Оскільки регіони мають безперервну історію існування, їхній попередній досвід може як сприяти зростанню конкурентоспроможності підприємств, так і створювати певні бар'єри для розвитку. У цьому випадку було б більш значущим зробити висновок, що деякі регіони працюють краще, ніж інші [8]. Навпаки, як тільки певний регіон отримує репутацію процвітаючого центру для певної галузі чи сфери послуг, він стає найкращим місцем для вкладання інвестицій та фахівців, які мають новаторські ідеї та шукають можливість їх втілити у життя. Наприклад – Рурська область у ХІХ столітті (центр розвитку німецької промисловості), м. Детройт у США у 1920-і–1980-і (центр автопрому), о-в Тайвань у ХХІ столітті (центр виробництва радіоелектроніки) та інші.

Альтернативний підхід до визначення регіональної конкурентоспроможності, як похідної від макроекономічних факторів, ґрунтується на припущенні, що продуктивність підприємств є важливою, але недостатньою умовою для забезпечення сталого розвитку регіону. Висока продуктивність компаній не завжди гарантує економічну стабільність регіону, оскільки його розвиток залежить також від рівня доходів населення, рівня зайнятості, якості життєвого середовища та соціально-економічних умов. У межах цього підходу регіональна конкурентоспроможність розглядається як ключовий фактор розвитку, при цьому ті ж самі чинники можна визнати рушійною силою конкурентоспроможності як національних економік, так і окремих регіонів.

Регіон вважається конкурентоспроможним, якщо йому вдається створити сприятливі умови для зростання доданої вартості, підвищення рівня життя населення та його добробуту. Наслідки міжрегіональної конкуренції багато в чому подібні до результатів конкуренції між країнами: у регіонах, які успішно конкурують, спостерігається економічне зростання, збільшення рівня зайнятості та доходів населення, активне залучення інвестицій, приплив кваліфікованих кадрів, молодих фахівців та підприємців.

Водночас концепція національної конкурентоспроможності не може бути повністю адаптована до регіонального рівня. Центральні уряди володіють значно ширшими можливостями та інструментами впливу на економічну систему, ніж регіональні органи самоврядування. Вони мають доступ до макроекономічних важелів, таких як податкове регулювання, грошово-кредитна політика та державні інвестиції, які безпосередньо впливають на економіку в цілому. До того ж, деякі правові норми, що регулюють міжнародну торгівлю та фінансові відносини, не застосовуються на субнаціональному рівні.

На відміну від макроекономічного рівня, регіони не мають можливості впливати на такі показники, як валютний курс, а механізми гнучкості цін і заробітних плат або відсутні, або діють обмежено. Натомість для регіонів більшою загрозою є міжрегіональна міграція капіталу, робочої сили та виробничих ресурсів, що може негативно позначитися на їхньому розвитку. Відсутність ефективних макроекономічних адаптаційних механізмів унеможливорює повноцінне

застосування концепції макроекономічної конкурентоспроможності на регіональному рівні.

Регіональна конкурентоспроможність не є простою інтерпретацією чи макроекономічною, мікроекономічною конкурентоспроможністю, що регіони не можна аналізувати ні як просту сукупність компаній, ні як спрощену модель національної економіки. Регіональна конкурентоспроможність є значно ширшою за потенційне зростання експорту чи торгового балансу місцевих товаровиробників. Конкурентоспроможність на макрорівні охоплює не лише економічні аспекти, а й соціально-економічний вимір, що відображає загальний добробут населення та стабільність розвитку. Однією з ключових відмінностей між макро- та мікроекономічним рівнем конкурентоспроможності є її територіальна прив'язаність і спадкоємність із конкретним регіоном.

Підприємства мають значно вищий рівень мобільності, що дає їм змогу змінювати місце розташування, адаптуватися до більш сприятливих умов для ведення бізнесу, оновлювати кадровий склад і швидко впроваджувати нові технологічні процеси. Хоча такі зміни потребують значних витрат, вони можуть суттєво підвищити конкурентні позиції компанії на ринку.

Регіон же, незалежно від рівня своєї конкурентоспроможності, не має можливості змінити свою географічну локацію чи кардинально оновити трудовий потенціал у короткостроковій перспективі. Це зумовлює необхідність розробки довгострокових стратегій розвитку, спрямованих на ефективне використання наявних ресурсів, покращення умов для

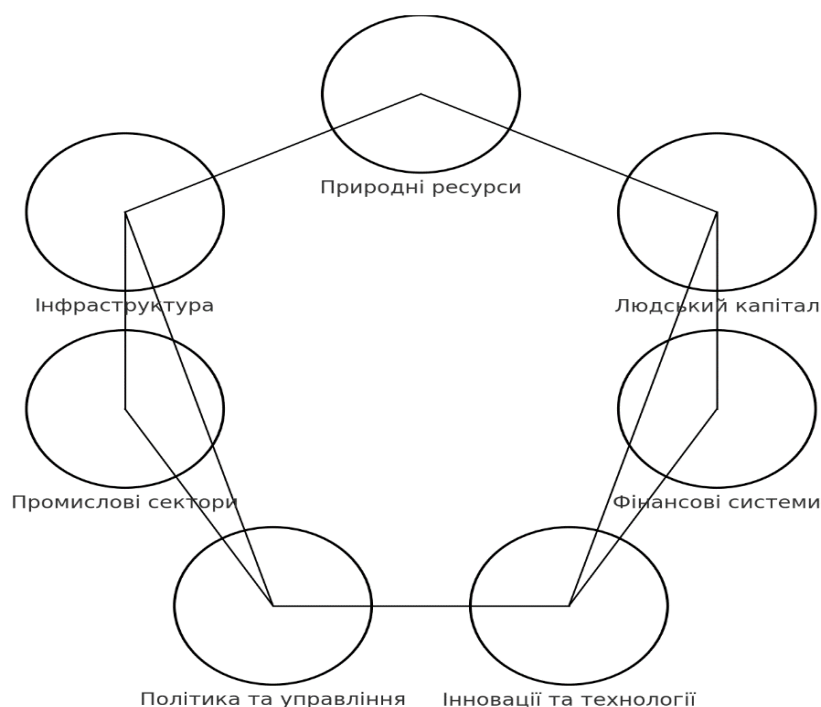

Рис. 1. Складові формування економіки регіону

залучення інвестицій і створення можливостей для розвитку людського капіталу.

Регіональна конкурентоспроможність формується на основі рівня кваліфікації робочої сили, обсягу залучених інвестицій та ефективного використання наявних ресурсів, що призводить до появи порівняльних переваг регіону та сприяє залученню та утриманню фірм і нових галузей. Регіони можуть конкурувати за рахунок низьких зарплат, низької кваліфікації працівників, низьких податків, але така конкурентна стратегія тягне за собою і впливає лише на нездатність до економічного розвитку на базі високої кваліфікації та доходів. І навпаки, правильна конкурентна стратегія, заснована на використанні знань і підтримці підприємництва, може призвести до позитивних результатів і є вигідною як в економічному, так і в соціальному плані. Таким чином, розвиток підприємництва, як основного джерела добробуту, є ключовим елементом регіонального розвитку [9]. Загалом, регіони з часом накопичують різні інституційні середовища, які діють як механізми стимулювання та відбору. Інституції впливають не лише на інтенсивність і характер відносин і, таким чином, на ступінь інтерактивного навчання між суб'єктами в регіональному контексті, а й на здатність регіонів модернізувати, трансформувати чи реструктурувати конкретні інститути (наприклад, спеціальні закони), необхідні для розвитку нових видів економічної діяльності. Важливим є те, чи інституції є гнучкими та реагують на зміни, коли це необхідно: впровадження та поширення новизни часто вимагає реструктуризації старих інституцій та створення нових інституцій. Ця динамічна здатність інституцій суттєво впливає на довгострокову конкурентоспроможність регіону. Підприємства тепер не можна вважати повністю незалежними – вони залежать від різноманітних факторів, таких як науково-дослідні установи та університети, культурні впливи, організації з поширення знань, державна політика та мережа інших фірм, що працюють у тій самій місцевості.

Ефективне управління конкурентоспроможністю економіки регіону передбачає виявлення стійких фактичних і потенційних конкурентних переваг.

Багато авторів зазначають, що конкурентоспроможність являє собою здатність регіону (його населення, бізнесу і влади) перемагати в суперництві з іншими регіонами за залучення і створення нових факторів виробництва, забезпечуючи при цьому конкурентні переваги в економічному зростанні та рівні життя населення [10]. Конкурентоспроможність є однією з найважливіших сукупних характеристик розвитку регіону, бо включає в себе показники не тільки економічного, а й соціального характеру [11]. Конкурентоспроможність регіону

можна визначити як його спроможність протягом тривалого часу на основі насамперед власних, а також залучених можливостей продукувати товари та послуги для регіонального, національного і зовнішнього ринків, забезпечуючи водночас стабільність і зростання реальних доходів власних жителів [12]. Конкурентоспроможність регіону визначається як впливом зовнішніх факторів, так і внутрішніми соціально-економічними особливостями території [13]. І як уже зазначалось, конкурентоспроможність промисловості регіону формується під впливом конкурентоспроможності соціально-економічних систем нижчого рівня. Підвищення ж конкурентоспроможності регіону відбувається у результаті нарощування конкурентних переваг такими соціально-економічними системами.

Ключовими факторами конкурентоспроможності промисловості регіону виступають: фактори розміщення промисловості; параметри факторів виробництва; параметри попиту; наявність суміжних і підтримуючих виробництв; стратегія промислових підприємств, їх структура і суперництво; соціально-психологічний клімат; наявність конкурентного середовища; виробничий потенціал; освоєння новітніх технологій; управління фінансовими потоками; управління інформаційними потоками; рівень техніко-економічного розвитку; фактори вищого менеджменту і ринкова орієнтація; фінансова стійкість підприємств промисловості тощо.

Конкурентоспроможність промислового сектору регіону, що проявляється у його частці на внутрішньому ринку промислової продукції, є важливим фактором стабільності для вітчизняних підприємств. Вона слугує основою для концентрації ресурсів, які можна ефективно використовувати для досягнення як економічних, так і соціальних цілей. Конкурентоспроможність промисловості базується на здатності регіону збільшувати обсяги створюваної доданої вартості шляхом підвищення продуктивності факторів виробництва, розширення ринкової присутності та забезпечення інвестиційної привабливості. Отже, вона відображає рівень ринкової ефективності промислового комплексу регіону.

Серед основних характеристик конкурентоспроможності промисловості регіону, які водночас формують його конкурентні переваги, можна виокремити:

- 1) підвищення ефективності використання виробничих факторів, що сприяє високій рентабельності діяльності підприємств та забезпечує її стійке зростання;

- 2) значний та постійно зростаючий обсяг ринку, на якому промислові підприємства регіону займають стабільні позиції;

3) виробництво якісної промислової продукції, яка відповідає вимогам споживачів щодо вартості, інноваційності та цінності товарів;

4) ефективна система збуту та просування товарів на ринок;

5) можливість реалізації промислової продукції як на внутрішніх регіональних ринках, так і на загальнодержавному та світовому рівнях у відповідності до ринкових тенденцій і маркетингових стратегій;

6) наявність провідних промислових підприємств-лідерів, які задають високі стандарти та стимулюють розвиток інших підприємств регіону;

7) ефективна система науково-технічної та комерційної співпраці як всередині окремих галузей, так і між різними секторами економіки на регіональному, національному та міжнародному рівнях;

8) розвинений експортний потенціал регіону, що забезпечує вихід продукції на міжнародні ринки;

9) оптимальна структура промислового комплексу регіону, що сприяє ефективному розподілу ресурсів та забезпечує стійкість промислового розвитку;

10) наявність розвиненої промислової інфраструктури, яка забезпечує належні умови для функціонування підприємств і стимулює їх інноваційний розвиток.

Тобто, високий рівень конкурентоспроможності промисловості регіону є результатом комплексного розвитку виробничих, економічних та інфраструктурних компонентів, що дозволяють підприємствам не лише ефективно функціонувати на внутрішньому ринку, а й активно інтегруватися в глобальну економіку.

Визначальними чинниками подальшого розвитку більшості регіонів України стали не довготривалі тренди, а зміни, спричинені фактором економічної кризи. На початку Незалежності відбулася руйнація налагоджених зв'язків у постачанні сировини та комплектуючих між підприємствами нових країн, а потім і в середині України; енергетична криза; формування нового ринку збуту в Україні та пошуки закордонних партнерів; формування первинного капіталу вітчизняних підприємств; переформатування обсягів на напрямків сектору виробництва; бойові дії на Сході України; пандемія. Серед основних викликів, що впливатимуть на розвиток економічної системи України та її регіонів у середньостроковій і стратегічній перспективі, можна виділити такі:

– значні структурні трансформації в економіці регіонів України, що відбуваються на фоні економічної кризи;

– релокація бізнесу під впливом кадрового та безпекового чинника;

– втрата експортного потенціалу регіонів;

– зниження фінансової спроможності територіальних громад і регіонів, що супроводжується розширенням зон, які потребують державної підтримки;

– втрата транзитного потенціалу та зміна напрямків транспортно-логістичних потоків.

Ці виклики суттєво ускладнюють функціонування регіонів і безпосередньо впливають на стратегічні напрями їхнього розвитку як у воєнний, так і в повоєнний період. При цьому слід враховувати, що регіони відіграють ключову роль у зміцненні соціально-економічного потенціалу країни.

Наразі окремі регіони, передусім західні області, взяли на себе основне навантаження у процесі економічної стабілізації України. Вони стали осередками промислового розвитку, розміщення стратегічних підприємств і ключових галузей економіки завдяки близькості до транспортно-логістичної інфраструктури країн ЄС. Це дозволяє підтримувати основні зовнішньоторговельні потоки та забезпечувати інтеграцію у міжнародну економічну систему [14].

Формування конкурентоспроможності регіонів ускладнюється тим, що всі ринки – праці, ресурсів, капіталу – нині перебувають у стані трансформації. Це суттєво ускладнює маркетингові стратегії та потребує адаптації до нових умов. У сучасних реаліях регіони стикаються як із внутрішніми, так і зовнішніми загрозами. Вирішення внутрішніх проблем значною мірою залежить від місцевих ресурсів і стратегій розвитку, тоді як подолання зовнішніх викликів потребує активного втручання та підтримки з боку центрального уряду.

Висновки. З огляду на вищевикладене, конкурентоспроможність регіону визначається його здатністю випускати продукцію, яка відповідає сучасним ринковим вимогам. Вона є інтегральним показником, що відображає рівень соціально-економічного розвитку регіону та його спроможність забезпечувати стійке економічне зростання.

Конкурентоспроможність регіону має комплексний характер, що ускладнює її пряме регулювання та формалізоване оцінювання. Це зумовлено множинністю факторів, які впливають на її формування, зокрема рівнем розвитку виробничої бази, ефективністю використання ресурсів, інноваційною активністю, інвестиційною привабливістю та якістю управлінських процесів. Таким чином, підвищення конкурентоспроможності регіону вимагає системного підходу, спрямованого на вдосконалення як економічних, так і соціальних складових його розвитку. Планомірний та динамічний ріст конкурентоспроможності промисловості регіону можливий лише за умов комплексного застосування дієвих механізмів, спрямованих на створення сприятливих умов для розвитку вітчизняних промислових підприємств, обмеження діяльності міжнародних компаній при одночасному нарощенні експортного потенціалу національної промисловості.

Література:

1. Гаврилюк С. П. Конкурентні переваги як основа розробки стратегії туристських підприємств. *Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України*. 2001. № 4. С. 76–80.
2. Рябуха М. С., Цицоріна А. Є. Конкуренція як категорія ринкових відносин та конкурентоспроможність як предмет наукових досліджень. *Вісник ХНАУ. Серія: економіка АПК і природокористування*. Харків : ХНАУ, 2007. № 6. С. 96–100.
3. Стельмах Х. П. Особливості конкурентоспроможності регіонів України. *Економічний форум*. 2020. № 3. С. 39–43.
4. Пономарьова М. С., Шовкун Л. В., Савельєва О. М. Економічні та правові важелі підприємництва як складника ефективного розвитку агробізнесу. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»*. 2015. № 1. С. 227–236.
5. Lomovskiykh L., Ponomarova M., Chip L., Krivosheya E. and Lisova O. (2021). Management and organizational and economic conditions of strengthening the marketing activity of the enterprise and maintaining efficient agrobusiness. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 2, is. 37, pp. 263–270. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcactp.v2i37.230255>
6. Безугла В. О. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України. *Регіональна економіка*. 2004. № 4. С. 64–68.
7. Пономарьова М. С., Аксьонова О. В. Умови регулювання вертикально інтегрованих підприємницьких структур агробізнесу: макро-, мезо-, макрорівні. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»: зб. наук. пр. Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва*. Харків : ХНАУ, 2019. № 3. С. 391–401.
8. Boschma R. Competitiveness of Regions from an Evolutionary Perspective, *Regional Studies*. 2004. No. 38 (9). P. 1001–1014.
9. Huggins R., Izushi H., & Thompson P. Regional Competitiveness: Theories and Methodologies for Empirical Analysis, JCC, *The Business and Economics Research Journal*. 2013. No. 6 (2). P. 155–172.
10. Омельченко Т. Конкурентоспроможність українських підприємств в умовах війни. *Економіка і організація управління*. 2022. № 3 (47). С. 94–103.
11. Ліба Н. С. Конкурентоспроможність: регіональний аспект. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. Том 21. Вип. 3 (52). С. 171–178.
12. Ступчук С. М., Лабунець В. О. Рівень конкурентоспроможності Причорноморського регіону України в умовах глобалізації та євроінтеграції світових процесів. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 28–2. С. 53–57.
13. Клименко Ю. Л. Механізми державного управління підвищенням конкурентоспроможності промисловості регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління. Київ, 2011. 20 с.
14. Черевань І. В., Бородин Б. М. Перспективні зрушення регіонального розвитку в умовах воєнних викликів. *Наукові перспективи*. 2023. № 1 (31). С. 190–199.

References:

1. Havryliuk S. P. (2001). Konkurentni perevahy yak osnova rozrobky stratehii turystskykh pidpriemstv [Competitive advantages as a basis for developing a strategy of tourist enterprises]. *Naukovyi Visnyk Poltavskoho Universytetu Spozhyvchoi Kooperatsii Ukrainy*, no. 4, pp. 76–80.
2. Riabukha M. S., & Tsytsorina A. Ye. (2007). Konkurentsiia yak katehoriia rynkovykh vidnosyn ta konkurentospromozhnist yak predmet naukovykh doslidzhen [Competition as a category of market relations and competitiveness as a subject of scientific research]. *Visnyk KhNAU. Serii: Ekonomika APK i pryrodokorystuvannia*, no. 6, pp. 96–100.
3. Stelmakh K. P. (2020). Osoblyvosti konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy [Peculiarities of competitiveness of Ukrainian regions]. *Ekonomichnyi Forum*, no. 3, pp. 39–43.
4. Ponomarova M. S., Shovkun L. V., & Savelieva O. M. (2015). Ekonomichni ta pravovi vazheli pidpriemnytstva yak skladnyka efektyvnoho rozvytku ahrobiznesu [Economic and legal levers of entrepreneurship as a component of effective agribusiness development]. *Visnyk KhNAU. Serii: Ekonomichni nauky*, no. 1, pp. 227–236.
5. Lomovskiykh L., Ponomarova M., Chip L., Krivosheya E., & Lisova O. (2021). Management and organizational and economic conditions of strengthening the marketing activity of the enterprise and maintaining efficient agribusiness. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, no. 2 (37), pp. 263–270. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcactp.v2i37.230255>
6. Bezugla V. O. (2004). Analiz konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy [Analysis of the competitiveness of Ukrainian regions]. *Rehionalna Ekonomika*, no. 4, pp. 64–68.
7. Ponomarova M. S., & Aksyonova O. V. (2019). Umovy rehuliuвання vertykalno intehrovanykh pidpriemnytskykh struktur ahrobiznesu: Makro-, mezo-, mikrorivni [Conditions for regulating vertically integrated agribusiness structures: Macro, meso, and micro levels]. *Visnyk KhNAU. Serii: Ekonomichni nauky*, no. 3, pp. 391–401.
8. Boschma R. (2004). Competitiveness of regions from an evolutionary perspective. *Regional Studies*, no. 38 (9), pp. 1001–1014.
9. Huggins R., Izushi H., & Thompson P. (2013). Regional competitiveness: Theories and methodologies for empirical analysis. JCC, *The Business and Economics Research Journal*, no. 6 (2), pp. 155–172.
10. Omelchenko T. (2022). Konkurentospromozhnist ukrainskykh pidpriemstv v umovakh viiny [Competitiveness of Ukrainian enterprises in wartime conditions]. *Ekonomika i Orhanizatsiia Upravlinnia*, no. 3 (47), pp. 94–103.
11. Liba N. S. (2021). Konkurentospromozhnist: Rehionalnyi aspekt [Competitiveness: Regional aspect]. *Rynkova Ekonomika: Suchasna Teoriia i Praktyka Upravlinnia*, no. 21 (3), pp. 171–178.

12. Stupchuk S. M., & Labunets V. O. (2018). Riven konkurentospromozhnosti Prychornomorskoho rehionu Ukrainy v umovakh hlobalizatsii ta yevrointehratsii svitovykh protsesiv [Competitiveness level of the Black Sea region of Ukraine under globalization and European integration of world processes]. *Prychornomorski Ekonomichni Studii*, 28 (2), 53–57.

13. Klymenko Y. L. (2011). Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia pidvyshchenniam konkurentospromozhnosti promyslovosti rehionu [Mechanisms of state management of increasing the competitiveness of the region's industry] (PhD thesis abstract). Kyiv, Ukraine.

14. Cherevan I. V., & Borodin B. M. (2023). Perspektyvni zrushennia rehionalnoho rozvytku v umovakh voiennykh vyklykiv [Prospective shifts in regional development under wartime challenges]. *Naukovi Perspektyvy*, no. 1 (31), pp. 190–199.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2025 р.